

הלכות בית הכנסת סימן קנר

באר הגולה מב

ה שם במאור ו שם

מכסה שעל הקרשים לא מקרי תשמיש, דהרי תשמיש דתשמיש, וכל פיוצא כזה. הגה יש אומרים דלא מקרי ארון (ה) הקדש אלא אם הוא כמין ארון שאינו צשוי רק לכבוד התורה, *אכל ארון (טז) הבנוי (ו) [ו] בחומה שנעשה לשמירה לא מקרי תשמיש קדשה, וכל שכן אם הספרים (יז) מתקלקלים בו (יח) דמתר לטלן משם (מרדכי והנהגות אשרי פרק בני העיר). אסור לכבס (יט) מטפחת של ספר-תורה (כ) במי-רגלים מפני הכבוד (רבי יוחנן ג"כ ח"ג, ר"ן מרדכי פ"ק דמ"ק): ד [ז] [*] "מטפחות ספר-תורה שבלו יכולים לעשות מהן תכריכין (כא) למת-מצוה, וזו היא גניזתן: ה (כב) לספר-תורה שבלה, מניחין אותו (כג) בכלי-חרס (ט) [ח] (כד) *וגוזין אותו בקבר תלמיד-חכם, אפלו אינו אלא (כה) שונה הלכות ולא שמש תלמיד-חכמים: ו זאין עושין (כו) מתכה כסא לספר-תורה, אכל מתר לעשות מתכה גדולה קטנה, וכן מתר לעשות מכסא גדול כסא קטן, אכל אסור לעשות ממנו שרפרף (פרוש, כסא קטן) לכסא. וכן מתר לעשות מילון גדול וילון קטן או לעשות ממנו כיס לספר-תורה, אכל לעשות ממנו (כז) כיס (ט) לחמש (כה) אסור: הגה (י) [ח] ופרכת שאנתנו תולין לפני הארון (כט) אין לו קדשת ארון (ל) רק קדשת בית-הכנסת, וכן הכלונסאות שבו תולין הפרכת, ומכל מקום אסור לעשות מהם העצים שמסמנים בו הקריאה לחובת היום,

באר היטב

(ה) הקדש. ה"ה *זו צ"ל בסעיף ג: (ו) בחומה. וה"ה הבנוי בכתל של עץ, דהרי קתדר בעלמא. מ"א: (ז) מטפחות. אסור לעשות מטפחת משעטנד, ופרכת מתר, עשויה נ"ש: (ח) וגוזין. ואסור לשרפן, וה"ה ספרים וכל תשמיש קדשה, ב"ש מ"א, עין בתשובת הגאון קאל ס"י לו: (ט) לחמש. וכ"ש שאסור לכתוב מפה של ספר הפטרות, ומפה שפורסין על השלחן אסור לפרס על העמוד שלפני החזן, מהר"ל: (י) ופרכת. ומתר לעשות מפה על העמוד, וכן משמע בשו"ת ביחן. ומתר לחתוך ספרים כסף ושינים שלמים ושבורים שאין משתמשים בהם כבהכ"כ כדי לעשות פמט להדליק בשבת ויו"ט, חתומי"ר ס"י קסב, ובשו"ת ביחן ס"י ז מתיר לעשות מפרכת מפה על העמוד ואסור לעשות חפה לחתנים, ומ"א מקל משמע חלב כ"ד

שערי תשובה

קנסת הגולה. ע"ש: [ו] בחומה. ע"ש. וכתב במח"ב כ"ש נדע-אמת שאם בנו סמך לו שני צמודים אחד לצפון ואחד לדרום וכל להשתמש מה שירצה, ע"ש: [*] מטפחות ס"ה כו'. עין אשל-אברהם, ובתשובת הרשב"ש קמב שאין יכולים לתקן לעניים, ע"ש: [ז] וגוזין. ע"ש. וצ"ח שו"ת באר"שבע סימן מג שאסור לשורף כתבי הקדש אעפ"י שבלו ונמחקו, ע"ש: [י] ופרכת. ע"ש. וכתב במח"ב

מפרכת מפה שעל השלחן ונכספר אליה ובה מתיר אפלו לעשות ממנו מפה על העמוד, וכן משמע בשו"ת ביחן. ומתר לחתוך ספרים כסף ושינים שלמים ושבורים שאין משתמשים בהם כבהכ"כ כדי לעשות פמט להדליק בשבת ויו"ט, חתומי"ר ס"י קסב, ובשו"ת ביחן ס"י ז מתיר לעשות מפרכת מפה על העמוד ואסור לעשות חפה לחתנים, ומ"א מקל משמע חלב כ"ד

באר הגולה

* אכל ארון הבנוי בחומה הנעשה לשמירה וכו'. הגה דין זה נובע מדברי האור נדע והקא במקדשי ובהנהגות אשרי, ועין שם באור נדע שמפרש הסוגיא: מהו דמיא כהני לאו לכבוד עבדין לנטורי בעלמא עבדין, קא משמע לן, דרצוה לומר דלכבוד עבדין, ומהו הוציא דכל היכי דלשמירה עבדין לא הוי תשמיש קדשה. ועין שם באור נדע דכתב בעצמו דנוכל לפרש הסוגיא בהפך, דהיינו דסלקא דעתך כיון דלנטורי עבדין באנדונוא דמיא נהוי היא גרסת הר"ף והרא"ש, קא משמע לן דלא דמי לאנדונוא, ולפי זה אפלו אם הוא עשוי לשמירה יש עליו שם תשמיש קדשה; מכל מקום הוא מצדד לבסוף שיותר טוב שנקשר בפרוש הראשון. אמנם מצאתי במאירי וכן ברבנו יצחק שמפרכת מהם שסוקרים בפרוש השני, דאפלו כשנעשה לשמירה הוא בכלל תשמיש קדשה, ולפי זה אפשר דלדידהו אפלו כשכנוי בחומה אותו המקום הוא בכלל תשמיש קדשה; ואולי דכיון שהוא רק נזיר בעלמא חקוק בתוך חומת הכתל, נחבטל אותו המקום לגבי שאר הכתלים והוי באנדונוא בעלמא ואין על זה המקום כי אם קדשת בית-הכנסת, וצריך עיון: * וגוזין אותו בקבר תלמיד-חכם. מדכתב השלחן-ערוך בסעיף ד "יכולים לעשות" ובסעיף זה "וגוזין אותו" משמע דהוא חובה, ולא כשקדש, אכל לא ראינו

משנה ברורה

לנוי ולכבוד, והואיל שהיא צשויה לכבוד הקדשה לכן נחשבת לתשמיש קדשה אף שאינה נוגעת בקדשה עצמה: (טז) הבנוי בחומה. הינו, שיש חלל בחומה כמין ארון²², והוא הדין אם נעשה כן בכתל של עץ, דבכל זה הוי קתדר בעלמא כיון שלא נעשה לכבוד רק לשמירה²³. ואם עושין ארון-עץ תוך חלל החומה, אותו הארון תשמיש קדשה הוה, וכן כששוחטים חתיכות בגד בתוך החומה שלא יתקלקלו הספרים, יש על אותו הגד שם תשמיש קדשה [פמ"ג]: (יז) מתקלקל. אם-כן, לא היה ראוי מעקרא ולא חלה עליו שם קדשה, דלא מקרי תשמיש קדשה אלא מדיק דיבה, ובאפן זה (י) אפלו צשוי לנוי, כיון שהוא מתקלקל אין עליו שם תשמיש קדשה: (יח) דמתר לטלן משם. רוצה לומר, דישל הספר-תורה (יח) ומתיר לסתור אותו המקום²⁴, ולא הוי כשאר תשמיש קדשה דאין לקלקלן, וכפ"ל בסוף סימן קנב, עין שם: (יט) מטפחת של ספר-תורה. והוא הדין (יז) לכל תשמיש קדשה: (כ) במי-רגלים. והוא הדין בכל דבר המסריח, (ג) כמו

מ-משנה של פשתן וכיוצא בזה: ד (כא) למת-מצוה. שצרכי מטלן על צרכי צבור²⁵ [מאירי]: ה (כב) ספר-תורה שבלה. והוא הדין נביאים וכתובים כשהם כתובים בעור ובגלילה ובדיו²⁶ [פמ"ג]: (כג) בכלי-חרס. שיהיה לו קיום²⁷: (כד) וגוזין אותו. והוא הדין שאר ספרים שבלו שצריך לגנון ואסור לשרפן²⁸, (טו) אף-על-גב דכתבו שלא יבואו לידי גזין, מכל מקום דרך השתתה עביר. וכתב הרמב"ם במצות לא-תעשה סימן סה, שהמאבד כתב-קדש עובר בלאו דלא מעשון כן לה' אלהים²⁹, והוא הדין בכל תשמיש קדשה יש לזהר בזה³⁰ [אחרונים]: (כה) שונה הלכות. פרוש, משניות ובריתות, ולא שמש תלמיד-חכמים בגמרא, שהיא הספרת טעמי המשנה: ו (כו) מתכה כסא. מכה הוא ארון-הקדש, ואף דכסא הוא גם-כן תשמיש קדשה, גדלעיל סעיף ג, (טז) אפלו הכי אסור, דמתכה הספר-תורה מנח בה תמיד, וכסא שהוא השלחן אין נוהגין עליו הספר-תורה אלא לפעמים, והוי הודדת הקדשה: (כז) כיס לחמש. דהיילון משמש לפעמים לספר-תורה גופא, כנ"ל, וחמש אפלו אם הוא צשוי בגלילה קדשתו קלה מספר-תורה: (כח) אסור. וכל-שכן (ח) שאסור לכתוב מפה של ספר-תורה על הנביאים³¹, ומפה שפורסין על השלחן, אסור לפרס על העמוד שלפני החזן. ומפות שפורסין על הספר-תורה יכולין לתלות בכתל בית-הכנסת, וכן כל-כסף שמשמין על הספר-תורה יכולין להפיתן על העמודים שבבית-הכנסת: (יט) והשעם בזה, דאינו תולה אותן לשם תשמיש, ומה לי אם מנחים בן או כן: (כט) אין לו קדשת ארון. דבזמננו לעולם אין נוהגין עליו ספר-תורה בלא מטפחת. (ע) ומתר לעשות מפרכת מפה שעל השלחן. וצריך עיון למה נהגו לפרסו לחפה לחתנים? ואפשר דלב בית-דין מתנה-צליה³², וכמו שכתוב סעיף ח: (ל) רק קדשת בית-הכנסת. ואף שהוא רק תשמיש דתשמיש³³, מכל מקום לא גרע

שער הציון

(*) בזמנו הזה כתוב ה"ה זו בסעיף א.

(י) פרימגדים: (יא) כן מוכח באור נדע שממנו מקור הדין: (יב) דלא גרע משופר דאמר בראש-השנה ל"ג דאין לשרותו במי-רגלים מפני הכבוד: (יג) מרדכי במצד-קטן: (יד) מנח-אברהם וב"ש: (טו) פרימגדים: (טז) מנח-אברהם. ולא העמקתי מה שכתב לענין ארון הבנוי בחומה, דכבר השינו האליה רבה והפרימגדים: (יז) מנח-אברהם: (יח) פרימגדים: (יט) מנח-אברהם:

הלכות בית הכנסת סימן קנר

באר הגולה 84

(לא) שאינן (י"א) [אל] קדושים כמו הם (פסקי מהרא"י סי' רכ"ח): ז' ה'בימה (פרוש, מקום גבוה), כגון בימה שהיו עושים (לב) למלך, אין בה קדושת ארון אלא קדושת בית הכנסת: ח *הארון וכל מה שעושים לספר תורה (לג) מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש (לד) אפילו דחל: הנה ונהגו להנות בכמה תנאות מדברי קדושה, כגון מטפות של ספרים ושלחן שבבית הכנסת ומעילים של ספר תורה, וכתבו הטעם, משום דכיון שנהגו כן (לה) *ואי אפשר לזהר, לב בית דין (לו) מתנה עליהם מעקרא כדי שלא יבואו כגיראדם לידי תקלה, (לז) ואף-על-גב דלא התנו

ח מגלה סוף פרק ד
וכיחשמי
ט ירושלמי שם
ותבאו תראיש שם

באר היטב

מתנה עליהם. ואין לתן לכובס עובד כוכבים אלא יכבסו ישראל, ולא עם דברים אחרים, שכתבנו: (י"א) קדושים כמו הם. מפות שפורסים על הס"ת יכולים לתלותם בכתל בהכ"כ וכן כלי כסף שמשמשים על הס"ת יכולים להניחם על העמודים שבבהכ"כ, בנימין זאב סי' קעז. כתב רש"י: נראה דאין קרי הוהיה מקדושה אם מניחים שאר ספרים בארון אצל ס"ת, והא עדין קדושתו גס, פדע, שהרי אנו מניחים לעולם יריעות פסולים בארון, והוא הדין תשמיש ושאר ספרים. אכן צ"ע היכא שהוציאו הס"ת ממנו אם יכולין להניח בתוכו שאר ספרים, דמאחר דלית בה ס"ת הרי הוהיה מקדושה לפי שעה או לא, עכ"ל. והפ"ח פתב עליו: ה"נ פשוט דאסור דאפילו לפי שעה מקרי הוהיה, ואפילו להניח אצל ס"ת נמי אין נראה להקל, עכ"ל. ובסי' סימן תתקלח איתא דאסור להניח בתוכו ס"ת וקשים שם גר דולק וקרי דופן ארון הקדש תשמיש לאותו גר, ע"ש, וכתב עוד: הך קדושת הארון היא דוקא בפעושין אותו שהיה לעולם קבוע בו ס"ת, אבל אם עושין אותו לזמן ולא ח"כ יעשו ארון הקדש כראוי, נראה דלאחר שעשו ארון שני לקביעות נתבטלה הקדושה של הראשון וע"כ מותר לשום בתוכו ספרים. וכתב עוד: ולמא דמסתפקא אמיתא מלתא חדתא, דהא דאמרין דאסור לעשות מקדושה חמורה קדושה קלה כ"ז שראוי לקדשה גדולה, אבל אם אינה ראוי לזה רק לקלה כפי צורך שיצושה בה לכל הפחות קדושה קלה מפה שהיה פתוחה ותגנו, עכ"ל ט"ו. ומ"א כתב על הפ"ח: אפשר דשרי משום דלב בית דין מתנה, ובארון הבניי מנין חדר פשיטא דשרי כמש"ל סי' ג. הש"י בי"ד סי' רפב

שערי תשובה

בשם ונציאט שאין יכולים לשנות שלא להניח פרט מפה שהארון מבהיק, ע"ש: [אל] קדושים. עבה"ט. ועין בשו"ת ברכה כתב שמי"כ בשם רבנו הוהיה כן הרא"ש בספר תהתי תורה שלו ששאל: מי שהיה לו ס"ת בנחת בארון וקדושה ארון אחר והחשם בו, אם יכול להשתמש בארון הראשון לשום בו גמרות ופרושים ושאר ספרים, וכתב חכם אחר שפסק, ורמב"ם פסק דשבת גבי שלא להצניע תרומה אצל ספרים משום פסידא, הא לא"ה שרי משום דהיא קדש ונתיי קדש: ואין זו ראיה, דהתם ס"ת במקומה עומדת ובתקופתה קממה, ועוד, דשקלא קדושת תרומה בקדושת ס"ת, אבל הכא שאין הס"ת שם אסור להניח שם גמרות ופרושים שהרי מותרין הארון מקדושתו כדאמרין גבי תבטא דארפיט דאסור למעבד מנה ברכא, עכ"ל. ועין שרית גיב סי' ט' שפסקי דהעמיד ס"ת פסולין באה"ק מצד קדושת הארון, אבל אסור משום שקלא יבואו לידי מקשול לקרות בתוכו, ע"ש:

יריעות פסולות. וכתב ט"ז: לא יפה עושים ביום הושענא ובה שמוציאים כל ס"ת וקשים שם גר דולק וקרי דופן ארון הקדש תשמיש לאותו גר, ע"ש, וכתב עוד: הך קדושת הארון היא דוקא בפעושין אותו שהיה לעולם קבוע בו ס"ת, אבל אם עושין אותו לזמן ולא ח"כ יעשו ארון הקדש כראוי, נראה דלאחר שעשו ארון שני לקביעות נתבטלה הקדושה של הראשון וע"כ מותר לשום בתוכו ספרים. וכתב עוד: ולמא דמסתפקא אמיתא מלתא חדתא, דהא דאמרין דאסור לעשות מקדושה חמורה קדושה קלה כ"ז שראוי לקדשה גדולה, אבל אם אינה ראוי לזה רק לקלה כפי צורך שיצושה בה לכל הפחות קדושה קלה מפה שהיה פתוחה ותגנו, עכ"ל ט"ו. ומ"א כתב על הפ"ח: אפשר דשרי משום דלב בית דין מתנה, ובארון הבניי מנין חדר פשיטא דשרי כמש"ל סי' ג. הש"י בי"ד סי' רפב

משנה בירורה

משאר כלי בית הכנסת שדינים בבית הכנסת, אבל שאר תשמיש דתשמיש שאינם בבית הכנסת, כגון של תפלין וכדומה, אין בו קדושה כלל [פמ"ג]: (לא) שאינן קדושים. שאינן לא לנוי ולא למלבוש רק לסימן בעלמא שלא יטעו, ועל-כן הרי הוהיה מקדושת בית הכנסת. (כ) ועכ"פ שנהגו לתלות היד בספר תורה לנוי, אם-כן תשמיש קדושה הוהיה³⁵, בודאי מותר לעשותו מכלונסטים. איתא בספר חסידים סימן תתקלח דאסור להניח בתוך ארון הקדש יריעות פסולות, דהרי הוהיה לקדושה; ובמגן אברהם פתב דאפשר דשרי משום דלב בית דין מתנה עליהם, וכן פתב באליה רבה בשם שריי כנסת הגדולה דנהגין להניח בתוכו יריעות פסולות, (כא) אבל תשמיש ושאר ספרים יש לזהר שלא להניח בתוכו אפילו לפי שעה, בין כשהספר תורה מנה בתוכה או לא³⁶. (כב) ובארון הבניי בתומה, לפי המבאר לעיל בסעיף ג בהג"ה דיש לו רק קדושת בית הכנסת, שרי. ועין ט"ז שפסקא קצת על מה שנהגין בהושענא רבה, שלאחר שמוציאין כל הספר תורה שמים שם גר דולק, דהרי דופן ארון הקדש תשמיש לאותו גר. וקדושת הארון הוא דוקא בפעושין אותו שהיה קבוע לעולם, (כג) ואז אפילו נתישן הארון ועשו אחר, אפילו הכי אין להשתמש בראשון להורידו מקדושתו, אבל אם עושין אותו לזמן עד שיחזיק ה' לעשות ארון הקדש כראוי, לאחר שעושה ארון השני נתבטל קדושת ארון הראשון, ועל-כן מותר לשום בתוכו ספרים [ט"ז ושאר אחרונים]. אסור להשתמש בספר להנציחו³⁸, כגון להגן בפני החמה או כדי שלא יראו חכרו מה שעושה; ולהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגבירו, יש להחזירו³⁹, ואם מנה ספר אחר, לכלי עלמא מותר להניח ספר אחר עליו [ח"א]. וכשהשמש זורחת על הספר שלומד בו, (כד) יש להקל במקום הדחק להגן בספר אחר להיות לצל, בין שאינו עושה להנציחו⁴⁰. לא ישרטט קנטרס על הספר, שהקנטרס צדין אין בו קדושה, אבל בשבבך בתוכו עליו דברי תורה יש להקל אם הוא לצדקה, אל יצית קנטרסים (כס) שלא נכתבו גם דברי תורה בספר⁴¹ ולא שום דבר⁴², ופשיטא לכתב בספר תשבונותיו דאסור, ולא יבשה בו בקלמוס. וצריך למחות בקושרי הספרים שמדבקין בלוחות הספרים כתב-ידים, (כו) וידוע שהמאבד כתב-ידים עובר בלאו ד"לא תעשון כן לה' אלהיכם"; (כז) ואפילו אם נאמר דהיה שלא ימחק שם התבות, ובקרט השמות, על-גל-פנים הוא מורידן מקדושתן והוא אסור במור: ז' (לב) למלך. שהיה קורא בתורה עליו בזמן 'הקהל', (כח) והוא הדין בימה שלנו שעומד עליו האותו הספר תורה: ח' (לג) מועיל בו תנאי⁴³. הנה, כשהתנו בתחלת צעיתו שהיה מותר להשתמש בו, ואין חילוק (כט) בין לזמן שהספר תורה מנחת בו (ל) או אחר-כך: (לד) אפילו דחל. ומכל מקום לתשמיש מגנה לא מהגי תנאה [מ"א לעיל בסימן קנא ס"ק יד]: (לה) ואי אפשר לזהר. עין בתרומת הדשן דמיוכח שם דהו דוקא בבית הכנסת, אבל לא בספר תורה של יחיד שיש לו בביתו⁴⁴: (לו) מתנה עליהם מעקרא. ודוקא במה שמבכר מנהגא להקל, (לא) אבל במה שאינו מנהגא, אין לנו להקל מעצמנו, דאפשר דלא התנו על זה: (לז) ואף-על-גב דלא התנו. ומסיים בתרומת הדשן: ונדחקי כדי לישב קצת מה שאין העולם נזהרין, עד כאן לשונו. ומשמע שם דראוי לכל אדם כשמבכר דבר לבית הכנסת,

שער הענין

(כ) מגן אברהם ופרי מגדים: (כא) בי"ח ואלה רבה בשם שריי כנסת הגדולה ובית מאיר, דלא קרש"ל: (כב) מגן אברהם. ולפי מה שכתבתי בבאר הלכה דין של ארון הבניי בחומה אינו מספיק לכלי עלמא, מפניא גם בענין זה אפשר שיש להחמיר: (כג) כן מוכח מש"ז וכן פתב במגן אברהם. ולא השקפתי מה שכתב הש"י דהכי דאי אפשר להשתמש בו קדושה ראשונה טוב יותר להורידו לקדושה קלה משאנן לגמרי, דהבכור שור חולק עליו, וגם בפרי מגדים השיב עליו, ע"ש: (כד) עין בחי' אדם: (כה) אליה רבה: (כו) עין במגן אברהם ופרי מגדים: (כז) יורה דעה סימן רפב: (כט) ירושלמי: (ל) אחרונים: (לא) אליה רבה:

הלכות בית הפנסת סימן קנר

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה וגו' (אותו)]

"גוג'ין אותו" משמע דהוא חובה, ולא בקרקע, אכל לא נאיתי נהגין בן 35) ומנהג ירושלים, כתב בגשר החיים (פ"ג סי' ג) שאין קברים ספר תורה לצד תלמיד חכם, אלא באחת המערות בקרבת בית הקברות. ובשו"ת מרחשת (ח"א סי' נג אות ט) כתב בשם ספר האשכול, שדין זה אינו אלא משום כבודו של התלמיד חכם, ולפיכך אם אין שם תלמיד חכם, יש לגנוז בפני עצמו בבית הקברות, וכן כתב הגרי"ש אלישיב (מכתב בספר גמ' הקדש עמ' רלו).

ולחזו"ק ספר תורה שבלה במקום מכובד בבית הכנסת, במקום לגנוז, כתב בערוך השולחן (ס"ח) שבודאי עדיף נתינתה על הפמ"ג שכתב שחובה דוקא לגנוזו, ובשו"ת אגרות משה (אורח ח"ד סי' לח) כתב שאף הפמ"ג מורה לזה, ולא כתב אלא שכשגנוז בקרקע, חובה לגנוז בקבר ת"ח.

ולענין גניית ספר תורה כשאפשר לתקנו, כתב הגר"ח קניבסקי (גנזי הקדש עמ' רסח אות פד) שאין לעשות כן אלא כשהתיקון יקר יותר מאשר גניית ספר תורה חדש.

[משנ"ב ס"ק לא]

ועכשיו שנהגו לתלות היד בספר-תורה לגוי, אם-כן תשמיש קדשה הנהגה³⁶).

36) וידית העשויה מכסף שעדיין לא נתלתה על ספר תורה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' סג אות ג) שאין בדינו לאוסרה, ואין היא חשובה כתשמיש קדשה.

[משנ"ב שם]

אכל תשמישים ושאר ספרים יש לנהר שלא להניח בתוכו אפילו לפי שעה, בין כשהספר-תורה מנח בתוכה או לא³⁷), וכו', אסור להשתמש בספר להנאתו³⁸).

37) וכן להניח נביאים וכתובים הכתובים על גבי קלף בארון הקדוש, דעת הגר"נ קרליץ (גנזי הקדש פ"ה הע' כז) שהמנהג להחמיר בזה, וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ה הע' סב) שיש להחמיר בזה לכתחילה, ודעת הגר"ח פ"ה שיינברג (שם) להיתיר, וראה גם במקור חיים (ס"ח) שראה בישובים וקהילות קטנות שנהגים להניח בארון הקדוש ספרים ותשמישי קדושה, ויתכן שטעמם משום שלב ביד מתנה על זה, וכ"כ הערוך השולחן (סי"א) שבהכרח צריך לומר שנחשב כאילו התנו על כך.

ולענין הנחת הכתרים של ספרי התורה בארון הקדוש, דעת הגרי"ש אלישיב (הגר"נ קרליץ (שם ס"י) שהמנהג הוא להקל להניחם שם.

ולענין המנהג הנהוג בכמה קהילות, שלאחר שמברכים את החולה וגוים מעות מכל המתפללים לזכותו מניחים את הכלי עם המעות בתוך ארון הקדוש, כתב לקמן (סי' שלד ס"ק נב) שלא יפה הם עושים [לפי שיש שם טומאה על המטבעות], וגם יש איסור להניח דבר של חול בתוך ארון הקדוש, ועל כן יש למנוע המנהג.

38) ולפתח ספר על מנת לתפוס מקום או סטטר, דעת הגרי"ש אלישיב (הגר"נ קרליץ (גנזי הקדש פ"ג ס"ט דה"י כא) לאסור, משום שהוא תשמיש גנאי, אך אם ילמד בספר זה אחר כך, מותר, כיון שאז לא נחשב שתופס המקום על ידי הספר, אלא שמכינו כדי ללמד בו.

ולקפל הדף לסימן היכן אוחז, הקפיד החזו"א (דינים והנהגות ח"ב פ"ד אות טו, ארחות רבנו ח"ג עמוד קסב) שלא לעשות כן משום כבוד הספר. אך דעת הגר"ש אריעבך (מכתב בספר גנזי הקדש

עמ' רלא ורלב) להקל, כיון שהוא לצרכו של הספר, שימצא היכן שעומד בלימוד בו, וכן נהגו הגר"מ שך והגרי"ש אלישיב (שם פ"ג הע' כ).

[משנ"ב שם]

ולתני"ט ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו, יש להתיר³⁹). 39) ולקמן (סי' שטו ס"ק ל) הביא מחלוקת בזה אם מותר להגביה ספר שלומד בו בעזרת ספר שאינו לומד בו, אך הוסיף שאם צריך ללמוד בשניהם לכו"ע מותר, ואין בזיון בדבר.

[משנ"ב שם]

וקשה שיש זריזות על הספר שלומד בו, יש להקל במקום הדיק להגן בספר אחר להיות לצל, מיהן שאינו עושה להנאתו⁴⁰).

40) ולשו"ן על גבי הספר, כתב בספר חסידים (לר"מ הכהן בן אחות הרא"ש) שאסור. ואלו המתנמנים על גבי הספר תוך כדי לימודם, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' תקסו) שאין צריך להערים, כיון שכך היא דרך לימודם. וכן דעת הגר"נ קרליץ (גנזי הקדש פ"ג סי"ד), וביאר שטעם ההיתר הוא האיל נודם לאונסו. והוסיף, שאם אפשר לשמוט הספר מתחתיו בלא שיתעורר, יעשו כן, ובספר מנוחה וקדושה (להגר"י ישראל איסר מפוזניב) פרק כבוד הספרים אות ו בהגהה) כתב שהוראה חייב לשמוט את הספר מתחתיו משום זלזול הספר.

ולהניח את מרפקי הידיים על הספר דרך לימודו, כתב הגר"ח קניבסקי (מס' ספר תורה פ"ג ה"ט, דוכסוסטוס ד"ה לא יתנו) ששמע מהחזו"א שאסור [וזה כוונת הרמ"א (יו"ד סי' רפב ס"ז)], אולם כשנשען על הספר תוך כדי הלימוד והדבר מסייע לו ללמוד, דעת הגר"ש אלישיב (הגר"נ קרליץ (גנזי הקדש פ"ג הע' כז) שמותר, וכן לתפוס את הספר במרפקי הידיים כדי שלא יסגר וכדו', צידד הגר"ח קניבסקי (שם) להיתיר, שכיון שאינו עושה כן להנאתו אלא לצורך לימודו, אין בזיון בדבר [וראה שם שוך באופן שמכוון לשניהם כלומר גם להנאתו וגם לצורך לימודו].

[משנ"ב שם]

אל יניח קנטרסים שלא נכתבו בם דברי-תורה בספרים⁴¹) ולא שום דבר⁴²).

41) ואף דפים העומדים לכתובת דברי תורה, כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' שו) שאסור להניחם בספר, שיש לחוש שמא יתחרט בעל הדפים ויחליט לכתוב בהם דברי חול, ונמצא שהשתמש בספר קודש לדברי חול. מאידך, בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ד סי' עב ד"ה ולכן) כתב שבאופן זה שהכניס לכתוב עליהם ביאורים בספר, אין איסור להניחם שם. ובשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' עג אות ב) צידד להקל כשמניח אגרת חול באקראי בספרים שלטו הנדפסים שאין בהם קדושה כל כך, וכתב שאף אם יש לבעל נפש להחמיר בזה, אין לגעור במי שנהג כך באקראי, כיון שאין בכך איסור מצד הדין.

42) ולענין ציצית שנפסלה, כתב לעיל (סי' כא ס"ק ח) שיש להניח בתוך הספר לסימן, או לעשות בהן מצוה אחרת, שכיון שנעשתה בהן מצוה אחת יש לעשות בהן מצוה נוספת. וכן כתב במור וקציעה (סי' כא) שאסור ליתן את הציצית בספר שלא לצורך סימן וכדו'. ולהניח את שערות הזקן שנתלשו בתוך ספר, כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' שו) שאין ראוי לעשות כן, וכן דעת הגר"ח קניבסקי (גנזי הקדש עמ' רנח אות יא). אך ראה בספר שמירת הגוף הנפש (ח"א סי' לה הע' ד) שהביא שמצאו שערות הזקן של הבעש"ט ושל הדברי חיים בספרים שלמדו המשך בעמוד הבא

הלכות בית הכנסת סימן קנר

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה ואי]

משמע מזה הדבר שאפשר לזהר מהם אין אומרים בסתמא לב ביתדין מתנה עלהם⁽⁴⁵⁾.

45) אכן כאשר משתמש בתשמיש קדושה לכבוד התורה ולא לכבוד הדין, ראה במשנ"ב ס"ק מב שהתיר כשנהגו בכך משום לב ביד מתנה עליהם [אף באופן שאפשר להיזהר בכך]. וגם לענין פריסת הפרוכת כחופה לחתנים, כתב המשנ"ב (ס"ק כט) שכיון שנהגו כן יתכן שלב ביד מתנה עליהם ונאף שאפשר להיזהר בכך, יתכן שקל יותר כיון שאין לה דין תשמיש קדושה אלא רק דין קדושת בית הכנסת.

[משנ"ב ס"ק מ]

היין שעל-פל-פנים אינו מורידה מקדושתה⁽⁴⁶⁾.

46) ולעיל (סי' קנג ס"ד) הביא השו"ע מחלוקת זו לענין האם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק יא) שגם המתירים לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה מטעם שאינו מוריד בקדושה, הוא רק לענין דיעבד שכבר מכר את הקדושה הראשונה, אבל לכתחילה בדין אסור למכור דבר קדושה כדי לקנות כיוצא בו, כיון שצריך להעלות בקדושה בדוקא, וראה שם בשע"צ ס"ק ה ובהערות לביה"ל שם ד"ה ויש.

[משנ"ב ס"ק מב]

אכל אם התנו בהדיא בשעת צשיית העטרה שייחורוהו בראשי חתנים דעלמא, שרי⁽⁴⁷⁾.

47) ולגבי המנהג שלוקחים כלי קדש של כסף וזהב שבבית הכנסת ומכסים בהם את הכלה, בשע"צ לקמן (סי' תקס ס"ק כח) הביא שהט"ז תמה על מנהג זה היאך מותר להשתמש בכלי קדש, ותיירץ שיש לומר שמותר לצורך מצוה גדולה של הכנסת כלה, וצריך עיון. וכתב על זה בשע"צ שם שלפי מה שכתב כאן אין להקל בזה כל זמן שלא התנו במפורש על זה, ולכן לא העתיק את דברי הט"ז במשנ"ב. ולענין פריסת הפרוכת [שיש לה רק קדושת בית הכנסת] כחופה לחתנים, כתב לעיל (ס"ק כט) שכיון שנהגו כן יתכן שלב בית דין

מתנה עליהם, וכן לענין לקחת ספסלים ושולחנות של בית הכנסת לצורך עריכת שמחה, כתב הערוך השלחן (סי"ב) שכיון שנהגו בכך כאילו התנו דמי, וראה בהע' לעיל סי' קנג ס"ק לח.

[משנ"ב ס"ק מח]

מפר אף לגבות, דלא חל עלה שם נוי עכו"ם מעולם⁽⁴⁸⁾.

48) ובטעם הדבר כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' מב) שאין זה אלא הזמנה בלבד, וגם נתבטל על ידי המכירה. וכן לענין נרות שמייוחדים להדלקה בבית ע"ז ואף מציינים זאת על האריזה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' נו) שמותר להשתמש בהם לנרות שבת ולשאר דבר מצוה, ואף שמיצרים בבית החרושת לשם ע"ז עצמה, אין זה יותר מהזמנה, כיון שידוע שבית החרושת מייצר אותם לכל מטרה, ומה שמדפיסים על האריזה שהנרות מיועדים לצורך ע"ז, נעשה רק לקידום מכירות של המוצר, ועוד שכל הייצור הוא באמצעות מכונות וללא מגע יד אדם, וממילא אין כאן מחשבת ע"ז הפוסלת.

[משנ"ב ס"ק מה]

והוא הדין לכל הדלקה של מצוה, כגון הדלקת הנר דשבת ודחנכה או ללמד לפניהן, דאסור, והוא הדין לכל מלי דמצוה אין עושין מדבר שפגעשה לעכו"ם⁽⁴⁹⁾.

49) וכן כתב לעיל (סי' קנג ס"ק קב) לגבי תשמישי קדושה, שדבר שהשתמשו בו לעבודה זרה אפילו בדיעבד שכבר קנו אותו, אסור להשתמש בו, ויש למוכרו.

[משנ"ב שם]

ודעת האליה נכח נוסה להחמיר לעשות בית-הכנסת קבוע, עין שם⁽⁵⁰⁾.

50) ועל כל פנים, מקום המשמש לעבודה זרה ככנסיה וכדו', שכתליו חרבו ולא נשארו ממנו אלא היסודות, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' מט) שיש להחמיר לעשות שם בית כנסת, אלא שקדים יש לתקן את המקום ולשנותו, ורק לאחר מכן יקדישוהו לבית הכנסת.

המשך מעמוד קודם

תשמישי קדושה לא יועיל תנאי לתשמיש מגונה כמבואר בס"ק לד בשמו, וראה מה שחילק בזה בביה"ל שם.

[משנ"ב ס"ק לה]

אכל לא בספר-תורה של יחיד שיש לו פביתו⁽⁴⁴⁾.

44) ובביה"ל לקמן (ס"ט ד"ה וכן) תמה שברמ"א שם משמע לכאורה שאומרים לב ביד מתנה עליהם אף בשל יחיד, ראה שם מה שכתב בזה.

בהם, וכן הביא בספר גנוי הקודש (פ"ג הע' לו) שכך נהג הגר"ש שקופ.

[משנ"ב ס"ק לג]

מועיל בו תנאי⁽⁴³⁾.

43) ואף שלענין בית הכנסת כתב השו"ע לעיל (סי' קנא ס"א) שלא מועיל בו תנאי בישובר, כתב הביה"ל שם (ד"ה לא) שבמג"א הוכיח מכאן שאכן גם לענין בית הכנסת מועיל תנאי לתשמיש בעלמא, ורק לתשמיש מגונה של קלות ראש לא מועיל תנאי [וכמו כן לענין

מילואים הלכות בית הפנקס סימן קנר המשך מעמוד קודם

דעת הגר"שז אריעברך (הליכות שלמה תפלה, פ"ב סוף הערה 72, מרשימות) שאין טענות גניזה, לפי שאין כוונת המדפיס ללמד באמצעותן הלכה, אלא לאפרושי מאיסורא בלבד, ודעת הגר"ג קרליץ (גנוי הקדש פ"ב הע' ז) שאם הן הוראות הלכתיות מפורטות [כגון הוראות שימוש המודבקות על יין שביעית של אוצר ב"ד], טענות גניזה.

(31) וכתב הפמ"ג (א"א ס"ק ט) שנלמד כן מהמבואר ברמ"א לעיל (סי' קנב) לענין בית הכנסת שאסור לסתור דבר ממנו, וביאר המשגיב שם (ס"ק יא) שהאיסור הוא משום "לא תעשון כן לה' אלהיכם", ובית הכנסת אינו אפילו תשמיש קדושה.

[משנ"ב ס"ק כח]

וכל-שכן ששסור לכתוב מפה של ספר-תורה על הנביאים⁽³²⁾.

(32) ובמקור חיים (לבעל החוות יאיר) כתב שהמנהג פשוט להתיר זאת, וביאר שהטעם הוא משום שלב ב"ד מתנה על זה.

[משנ"ב ס"ק כט]

וצריך עיון למה נהגו לפרסו לחפה לחתנים? ואפשר דלב בית דין מתנה עליהם⁽³³⁾.

(33) וראה מה שכתבנו לקמן בס"ק מב.

[משנ"ב ס"ק לו]

ואף שהוא רק משמיל דתשמיש⁽³⁴⁾, מפל מקום לא גרע משאר פלי בית-הפנקס שדינם כבית-הפנקס.

(34) ובביאור כוונתו כתב בשורת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' מז), שהוקשה למשגיב שכשם שאין הפרוכת קדושה בקדושת הארץ, לפי שאינה אלא תשמיש רשמי, כך לא תהא קדושה בקדושת בית הכנסת שהרי אין היא משמשת לבנין בית הכנסת כמו הבימה, ועל זה תירץ, שאין הפרוכת גרועה משאר כלי בית הכנסת, לפי שקדושת בית הכנסת חלה על כל דבר שמשמשים בו לעניני בית הכנסת.

ס"ק נב) בשם שרית חוות יאיר (סי' טז) שמותר להתיכן, שכיון שהוטבעו על מנת להוציאן, הרי זה כאילו נכתבו האותיות לשם חול בפירוש.

ועיתונים שלא נועדו בעיקרם לדברי תורה, אלא שמוכאים בהם דברי תורה, צידד בשורת מנחת יצחק (ח"א סי' יז אות טו, ובסי' יח אות ב) שחייבים גניזה ואסור לאבדם. דעת הגר"ג קרליץ (ספר גנוי הקדש עמוד קנר הע' ה) שאף אסור להשליכם לאשפה בלי לבדוקם אם יש בהם דברי תורה, אמנם הגר"ש אלישיב (שם סעיף ג ובהע' ו) הורה, שמי שאינו יודע שיש בעיתון דברי תורה יכול להקל ולזרוק לאשפה, אך אם יודע שישנם שם דברי תורה כגון עיתון שיש בו מדרש קבוע לדברי תורה, עליו לגנוזו, והמחמיר לגנוז כל עיתון מחשש שמא יש בו דברי תורה תבוא עליו ברכה ונראה גם תשובת הגר"ש אלישיב שם עמ' רלה. דעת הגר"ש חאנר (שם עמ' רנג שאלה ג), שדברי תורה המוכאים בעיתונים כסיפור דברים בעלמא אין בהם קדושה, לפי שלא נועדו ללמד תורה את הקוראים, ומי יש לזרוקם שלא בדרך בזיון, כגון בתוך שקית וכדו', אולם דברי תורה המודפסים במדורים המיוחדים להם, טעונים גניזה. דעת הגר"פ שיינברג (שם עמ' קנד הע' ט) והגר"ש קמניצקי בשם אביו הגר"י (שם) שבמקום שחוב העובדים בפניו האשפה הם גויים, יכול לעטוף את העיתון בשקית ולקשור אותה היטב, ויניחנה בצד פח האשפה, ובשורת תשובות הנהגות (ח"א סי' תקנ) לימד זכות על מנהג העולם להקל כשעטף את העיתון בשקית ומשליכו לאשפה שאז אינו דרך בזיון, ואינו אלא גורם לשירפתם, שמדויק בדברי הרמב"ם (שם ה"ח) שרק כתבי הקדש עצמם טעונים גניזה, אבל פירושיהם וביאוריהם אינם טעונים גניזה, ואין איסור אלא לשורפם ולאבדם בידיים, ובפרט שדברים הנדפסים בדפוס שבזמננו אין בהם קדושה, וגם לא נכתבו דברי התורה שבו לקיום, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

ותויות המודבקות על גבי מוצרים שונים שכתובות בנוסח של הלכה,

הלכות בית הפנקס סימן קנה קנו המשך מעמוד מה

[משנ"ב שם]

לאהב את כל אהד מישקאל כגופו⁽⁷⁾.

(7) ובכלל מצוה זו של "ואהבת לרעך כמוך", כתב בספרו מחנה ישראל (ח"א פ"ד) שאם ראה שחבירו בצער, מצוה רבה לדבר על לבו עד שיפיגו מצעריו וישמחו. וכתב עוד, שעיקר מצות גמילות חסדים נכללת במצות "ואהבת לרעך כמוך", שצייר בדעתו אם הוא היה נצרך לאותו דבר, איך היה רוצה שחבירו יעשה לו, ככה יעשה הוא לחבירו, ואל יחס על טורח גופו כי לפום צערא אגרא, ואפילו להחליף לו מעות בפרוטות, או להשאיל לחבירו אלונגית או מסרק במרחץ הכל בכלל חסד הוא.

[משנ"ב שם]

ובקני שונאי אסור, שלא יבואו לספר בגנותו - שם בפסק ז מהלכות דעות⁽⁸⁾.

(8) ולהרבות בשבחיו של אדם, כתב בספרו חפץ חיים (הל' לשון הרע כלל ט ס"א) שאסור אפילו שלא בפני שונאיו, ולשובח אדם ברבים, כתב שם (ס"ב) שאסור בכל אופן, כי תמיד ימצא ברבים מי שאינו אוהבו, מלבד אדם המוחזק לרבים ככשר וצדיק, שאפשר לשבח אפילו בפני שונא, כי אם יגנוה ידעו הכל שפיו דיבר שוא.

שהמקרב תלמיד חכם אליו ומארחו בביתו וזכה לברכה בביתו. ועל מי שאינו מהנה תלמידי חכמים מנכסיו, נאמר בגמ' (סנהדרין עב, א) שאינו רואה סימן ברכה לעולם.

ועד בשכר המהנה תלמידי חכמים, כתב בספרו שם עולם (ח"א פט"ז) שבזכות זה מתכפרים לו כל עוונותיו [על פי דברי הגמ' בסנהדרין קב, ב], וכמו על ידי לימוד התורה עצמה, וכן זוכה על ידי זה לתחיית המתים כמבואר בגמ' (כתובות קיא, ב) וגם יזכה שיפקח השם את עיניו לעתיד וירחיב אור שכלו עד שיזכה לישוב בישיבה של מעלה, כמו שאמרו בגמ' (פסחים נג, ב) כל המטיל מלאי לכיסן של תלמידי חכמים, זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר "כי בצל החכמה בצל הבסוף". וכתב בספרו אהבת חסד (ח"ב פ"ח) שלא דוקא מטיל מלאי, אלא הוא הדין בכל אופן שהתלמיד חכם מתפרנס על ידו, אלא שבדורות הראשונים המנהג היה לתת סחורה בדמי הקק לתלמיד חכם שיתפרנס מזה, והוסף (שמירת הלשון שער התורה פ"ח, שבספרים הקדושים מובא שהמחזיק לומדי תורה, אף שהיה עם הארץ בעולם הזה, זוכה שלעתידי לבוא ידע גם הוא את התורה. וראה שם פ"ה) שהביא מהגמ' (ברכות י, ב) שהמארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו, כאילו מקריב תמידיו, והביא שבזוהר (פר מצורע דף נג ב) כתב שזוכה עבור זה לבנים טובים וקדרשים.

